

SPRÁVA Z BOTANICKEJ SEKcie
(PODSEKCIA - INVÁZNE RASTLINY)
XLII. VÝCHODOSLOVENSKEHO TÁBORA OCHRANCOV
PRÍRODY A KRAJINY V ZBOJI

Vladimír Klč, Vladimíra Klčová Kunštárová

Úvod

Správa PIENAP-u na XLII. VS TOP-e v Zboji podala pomocnú ruku kolegom zo Správy nášho najvýchodnejšieho národného parku v rámci botanickej sekcie. Našou úlohou bolo mapovanie invázných rastlín v príľahlom území obce Zboj a tak trochu aj popularizácia botaniky. Nakoľko do sekcie sa zapojili rôzne vekové skupiny, sekciu sme viedli hravou formou, aby botanika nebola postrachom, práve naopak. To si myslíme, že sa nám viac menej podarilo a to aj vďaka príspevku Evy Sitášovej, Janky Bujnovej Lišky, Olgy Lepšovej Skácalovej, ktoré obohatili sekciu o mnoho zaujímavých informácií zo sveta rastlín. Jednu z našich tras spestrila aj Anka Macková a Nikola Kušniráková zo Správy CHKO Východné Karpaty. Anka účastníkom sekcie popri botanizovaní pútavo priblížila svet motýľov.

Jedno pekné poloninské ráno s nami, naše botanické tempo skúsila vydržať aj ornitologická sekcia pod vedením Petra Krišovského. Spolupráca trvala asi 4 m, potom nám táto sekcia uletela.

Výsledky

Naše cesty boli nevyspytateľné. Botanizovali sme na cintoríne v Zboji, popri cestách, pri potokoch, na poličkách, v predzáhradkách rodinných domov. Na našich trasách sme zaznamenali nasledovné tzv. invázne rastliny:

Exkurzná trasa 29.07.2018 Topoľa a Kolonica

Fallopia japonica – Kolonica č. 165,

Impatiens glandulifera – roztrúsene v brehových porastoch potoka Kolonička,

Impatiens parviflora - roztrúsene v brehových porastoch potoka Kolonička,

Rhus typhina – Kolonica č. 169,

Rhus typhina – Ladomírov č. 159 a č. 84

Parthenocissus quinquefolia – Topoľa č. 100,

Rhus typhina – Topoľa č. 21 a oproti RD č. 116.

Adresa autorov:

Správa Pieninského národného parku, SNP 57, Spišská Stará Ves,
vladimir.klc@sopsr.sk, vladimira.kunstarova@sopsr.sk

Trasa č. 1 dňa 30.07. 2018, okolie táboriska VS TOP-u a centrum obce Zboj

Bidens frondosa – v areáli ZŠ, v trávniku za miestnym obecným úradom, na brehu Zbojského potoka za obecným úradom,

Coyza canadensis – na krajnici cesty z táboriska do centra obce,

Galinsoga quadriradiata - rozšírený v predzáhradkách RD, v záhadách, na poličkách

Galinsoga parviflora - rozšírený v predzáhradkách RD, v záhadách, na poličkách

Impatiens parviflora – v brehovom poraste Zbojského potoka, v úseku medzi mostom a stanicou HZS,

Lupinus polyphyllus – na miestnom cintoríne,

Rhus typhina – v centre obce pri nákupnom stredisku, oproti rodinnému domu (RD) č. 261, v záhrade (RD) č. 174, pri RD č. 149, č. 99, na poličku pri elektrickom stĺpe VN297,

Stenactis annua – rozšírený v predzáhradkách RD, popri ceste s táboriska do centra obce.

Trasa č. 2 dňa 31.07. 2018, viedla k náučnej lokalite v Zboji

Coyza canadensis - rozšírený popri ceste k prameňu, na štrkových naplaveninách, na poličkách,

Impatiens glandulifera - brehové porasty Zbojského potoka za rybníkom

Echinocystis lobata – brehové porasty Zbojského potoka za rybníkom

Solidago canadensis – alúvium Zbojského potoka

Stenactis annua – rozšírený popri ceste k prameňu, na štrkových naplaveninách, na poličkách,

Parthenocissus quinquefolia – na hospodárskej budove pri ceste k prameňu.

Trasa č. 3 dňa 01.08. 2018, viedla do obce Nová Sedlica

Coyza canadensis - na poličkách a popri cestách v obci,

Echinocystis lobata – na plote RD č. 169,

Galinsoga quadriradiata - rozšírený v predzáhradkách RD, v záhadách, na poličkách

Galinsoga parviflora - rozšírený v predzáhradkách RD, v záhadách, na poličkách

Parthenocissus quinquefolia – v alúviu Zbojského potoka, v k. ú. obce Zboj

Rhus typhina – pri RD č. 222, č. 168, č. 113, č. 47, splaňuje na ľavostrannom brehu Zbojského potoka,

Stenactis annua – rozšírený v predzáhradkách RD, na poličkách a popri cestách v obci.

Zoznam druhov, ktorým sme sa na trasách venovali:

Agrimonia eupatoria, *Alisma plantago aquatica*, *Artemisia vulgare*, *Arrhenaterum elatius*, *Arctium lappa*, *Avenela pubescens*, *A Armoracia rusticana*, *Astragalus glycyphyllos*, *Bellis perennis*, *Betonica officinalis*, *Bidens frondosa*, *Campanula trachelium*, *Campanula rapunculoides*, *Capsella bursa pastoris*, *Calamagrostis epigejos*, *Cirsium oleraceum*, *Conyza canadensis*, *Crataegus monogyna*, *Glechoma hederacea*, *Dactylis glomerata*, *Echinochloa crus-galli*, *Echinocystis lobata*, *Elytrigia repens*, *Equisetum arvense*, *Euonymus europaeus*, *Fallopia japonica*, *Festuca pratensis*, *Filipendula ulmaria*, *Fragaria vesca*, *Fragaria viridis*, *Chaerophyllum aromaticum*, *Galinsoga quadriradiata*, *Galinsoga parviflora*, *Gentiana asclepiadea*, *Geranium pratense*, *Geranium columbarium*, *Helianthus tuberosus*, *Heracleum sphondylium*, *Humulus lupulus*, *Impatiens glandulifera*, *Impatiens noli-tangere*, *Impatiens parviflora*, *Juncus bufonius*, *Juncus conglomeratus*, *Lamium album*, *Leontodon autumnale*, *Lupinus polyphyllus*, *Lavatera laringiata*, *Lythrum salicaria*, *Lysimachia vulgaris*,

Lysimachia nummularia, Lolium multiflorum, Lolium perenne, Matteuccia struthiopteris, Molinia caerulea, Oxalis stricta, Parthenocissus quinquefolia, Plantago lanceolata, Plantago major, Polygonum aviculare, Polygonum amphibium, Polygonum hydropiper, Pteridium aquilinum, Prunus spinosa, Prunella vulgaris, Rhus typhina, Rubus idaeus, Rubus caesius, Robinia pseudoacacia, Rumex obtusifolius, Rumex conglomeratus, Salix alba, Salix purpurea, Salix exigua, Salix purpurea, Salix silesiaca, Salix purpurea x silesiaca, Salvia glutinosa, Stachys palustris, Senecio ovatus, Succisa pratensis, Scutellaria galericulata, Stenactis annua, Solidago canadensis, Sonchus asper, Sonchus oleraceus, Syringea vulgare, Valeriana officinalis, Valeriana sambucifolia, Petasites hybridus, Tanacetum vulgare, Taraxacum sp., Telekia speciosa, Tussilago farfara, Trisetum flavescens, Thymus pulegioides, Typha latifolia, Typha angustifolia, Urtica dioica, Veronica filiformis, Veronica persica, Viola arvensis.

Mapovaním sme zaznamenali najvýchodnejší výskyt ježatca laločnatého (*Echinocystis lobata*) a to v obci Nová Sedlica. V Európe sa *Echinocystis lobata*, objavil začiatkom 20 storočia, pravdepodobne bol považovaný za ozdobnú kvetinu. Prvé údaje o výskyte druhu sú z Rumunska, kde bol zaznamenaný v oblasti Brašova. Viacero autorov sa nevie zhodnúť na presnom roku prvého nálezu. Podľa Slávika a Lhotskej (1967) to bolo v roku 1904 podľa Hegiho (1979) pochádza prvá zmienka z roku 1905 a Hoskovec (2007) rok 1906. Podľa Mačkowiaka a Dylewského (2014) sa na Slovensku objavil v roku 1906, ale opäť niektorí autori napríklad Slavík a Lhotská (1967) datujú výskyt druhu u nás o niečo neskôr, až v roku 1933 v okolí Púchova. Pre Českú republiku sa podľa Hoskovca (2007) prvý záznam objavuje v roku 1911.

Tak či onak, dnes vieme, že z pôvodne ozdobnej rastliny sa stala nebezpečná hrozba pre naše prirodzené biotopy. Paľuvová (2011) udáva, že ježatec má v priemere 5 semien/plod, ale (Müllerová, 2015) zistila, že sa vo vnútri plodu môže skrývať až 9 semien. Server DAISIE (*Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe*) evidujúci invázne druhy Európy radí Ježatca medzi sto najnebezpečnejších invázných druhov rastlín a živočíchov (Müllerová, 2015).

V Poloninách sme zistili, že aj sem zavítal jedovatý severoameričan sumach pálkový (*Rhus typhina*) z rodu *Toxicodendron*. Stromy a kry rodu *Toxicodendron* pri poranení roní latex, obsahujú aj olejovitou miazgu zvanú urushiol, ktorá môže byť pre človeka veľmi nebezpečná. Hlavne vnímaví jedinci sú pri styku nechránenej kože s rôznymi časťami týchto rastlín vo veľkom

nebezpečenstve. Urushiol vyvoláva kontaktnú dermatitídu (Kalish, 1991), ktorá môže mať mnoho klinických prejavov: od sčervenania kože až po mokvavé a zlé sa hojace pľuzgiere podobné tým, ako spôsobuje bojová látka – yperit (Patočka a Frynta, 2008, 2014). Veľmi nebezpečné je vdýchnutie výparov alebo kvapaviek urushiolu, rovnako ako napríklad požitie listov rastlín, ktoré urushiol produkujú (Epstein, 1994).

Z uvedeného dôvodu neodporúčame obyvateľom a návštevníkom obce Zboj oddychovať v letných mesiacoch v tieni tejto dreviny pri miestnom nákupnom stredisku.

Okrem už uvedených invázných druhov sa na východe našej krajiny tiež objavila jemná ázijská kráska netýkavka málokvetá (*Impatiens parviflora*) a tiež jej “šťavnatá” sestra netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*). Objavili sme aj párik kanadčanov - turanec kanadský (*Coryza canadensis*) a zlatobyľ kanadskú (*Solidago canadensis*). S týmto párikom pravdepodobne prišli „zaoceánskym parníkom aj ďalší Amíci“, hviezdnik ročný (*Stenactis annua*) a žlté krásy žltica maloúborová (*Galinsoga parviflora*) a jej drsná príbuzná žltica brvitá (*Galinsoga quadriradiata*). Hviezdami medzi “invázkami” v skúmanom území sú práve hviezdnik ročný, turanec kanadský a žltice. V tomto vegetačnom období sú to najhojnejšie druhy. Zatiaľ v ich tieni ticho čušia dvojzub listnatý (*Bidens frondosa*), pavinič päťlistý (*Parthenocissus quinquefolia*), či pohánkovec japonský (*Fallopia japonica*). Podľa trendu v iných častiach našej domoviny z vedľajšej úlohy na výslnie pravdepodobne vylezie trio ježatec, zlatobyľ a pohánkovec.

Spestrením na našich trasách bol objav niektorých, u nás (v Pieninách) menej často sa vyskytujúcich druhov, ako čertkus lúčny (*Succisa pratensis*), bezkolenec modrý (*Molinia caerulea*), perovník pštrosí (*Matteuccia struthiopteris*), telekia ozdobná (*Telekia speciosa*).

Bezkolenec v územnej pôsobnosti Správy PIENAP-u rastie len na jedinej lokalite v PR Šarišské Jastrabie, v Poloninách sme ho zistili na cintoríne v Zboji. Potešil nás aj perovník pštrosí (*Matteuccia struthiopteris*), ktorý rastie v Pieninách len v ich poľskej časti aj to len vďaka prenosu z teraz už zaplavenej lokality, ktorú pohltila poľská priehrada na rieke Dunajec. V našej územnej pôsobnosti rastie len na jedinej lokalite v ochrannom pásme národného parku. V Poloninách

sme perovník sporadicky stretávali v brehových porastoch Zbojského potoka. Na jednej z našich objavných trás sme sa pozastavili pri jednej žltó kvitnúcej, statnej rastline. Pri tej príležitosti sme si porozprávali a pripomenuli uhorského grófa, cestovateľa a objaviteľa v jednej osobe. Bol to Samuel Teleki, ktorý ako prvý bádateľ vystúpil na Kilimandžáro až do výšky 5300 m. Jeho meno okrem afrického vulkánu nosí aj jedna z rastlín, telekia ozdobná (*Telekia speciosa*), na ktorú sme natrafili v obci Nová Sedlica. Tak ako si Samuel Teleki pri výstupe na Kilimandžáro všimal flóru a faunu, tak aj my sme medzi rastlinkami hľadali niektorých zástupcov živočíšnej ríše. Objavili sme najvýchodnejšie uhynutého raka riečneho, najvýchodnejší trus vydry riečnej, či hniezdenie trasochvosta bieleho.

Keďže botanická sekcia mala oči “na stopkách”, v Zboji a Novej Sedlici našej pozornosti neušli ani invázne potvory z ríše hmyzu. Na pagaštanoch sme objavili ploskáčika pagaštanového (*Cameraria ohridella*), ktorého húsenica je pohromou našich pagaštanov už od roku 1994. Ďalšia pohroma sa valí na krušpán vždzelený, volá sa vijačka krušpánová (*Cydalima perspectalis*). Na Slovenku bola prvý krát zaznamenaná v Bratislave len nedávno, v roku 2012. Počas našej terénnej exkurzie sme zaznamenali poškodené krušpány nielen v obci Zboj, ale aj v najvýchodnejšej obci Nová Sedlica.

Odporúčanie

Na rôznych internetových stránkach je množstvo príkladov ako to končí, keď sa podcenia opatrenia proti šíreniu invázných rastlín. Žiaľ tu už dávno nestačí vypisovať listy na rôzne úrady, ktoré v najlepšom prípade oznámia vlastníčkovi povinnosť ničieť invázne rastliny.

Sme v období, keď nastal čas venovať sa tejto problematike aktívne, likvidovať miesta výskytu. Je potrebné zobrať do úvahy, že invázne druhy nie sú len problémom ochrany prírody, ale dotýka sa nás všetkých. Od popálení, cez alergie, zánik biotopov až po zníženie hodnoty poľnohospodárskych pozemkov.

Mnoho invázných druhov môže zastaviť vlastník pozemku, vhodným manažmentom, je potrebné prestať vysádzať nepôvodné a neznáme druhy do predzáhradok a záhrad, nevytvárať divoké skládky popri potokoch. Z úrovne obce a z úrovne správy chráneného územia informovať obyvateľov o nebezpečenstve konkrétnych invázných

rastlín, tak ako sme to aj realizovali aj pri terénnych trasách. Nami oslovený občania zväčša ani nevedeli čo pestujú a už vôbec netušili o hrozbe akú pre ich zdravie predstavuje napr. sumach pálkový (*Rhus typhina*).

Záver

Poslaním tohto podujatia, tak ako každoročne, bolo odbornou činnosťou, prostredníctvom jednotlivých sekcií, inventarizačným prieskumom získať nové informácie a údaje o hodnotách územia, stave ekosystémov a jeho zložiek v záujmovej oblasti. Tohto roku sa VS TOP zamerlal na prieskum a výskum chránených častí prírody NP Poloniny, poznávanie regiónu a ochrannárskych aktivít, zviditeľnenie kultúry málo poznaného kraja, spoznávanie histórie tejto oblasti, prebudenie záujmu mladých ochrancov o menej propagované územie a prezentáciu možností ochrany.

Skrz spokojnosť účastníkov našej sekcie a množstvo získaných dát hodnotíme našu misiu v Poloninách za úspešnú. Podrobnosti, možno lepšie povedané odborné výsledky našej inventarizačnej činnosti sekcie boli vložené do databázy a zverejnené na www.biomonitoring.sk. Niekoľko fotozáberov nájdete na našich stránkach www.facebook.com/pienap a <http://pienap.sopsr.sk/nase-posobenie-na-xlii-vychodoslovensky-tabor-ochrancov-prirody-a-krajiny-v-zboji/>.

Aj touto cestou chceme poďakovať organizátorom tohtoročného VS TOP-u za precízne pripravenú akciu.

Literatúra:

EPSTEIN, W. (1994). Occupational poison ivy and oak dermatitis. *Dermatol Clin.* 1994; 12: 511-516. Froberg B, Ibrahim D, Furbee R. Plant poisoning. *Emerg Med Clin North Amer*; 25: 375-433.

HEGI, A. (1979). *Illustrierte Flora von Mitteleuropa: Cucurbitaceae.* Verlag Paul Parey, Berlin und Hamburg, VII – 2, pp. 1 – 36.

HOSKOVEC, L. (2007). *Echinocystis lobata – štětinatec laločnatý.* Dostupné online: <http://botany.cz/cs/echinocystis-lobata/>

KALISH, R. (1991). Recent developments in the pathogenesis of allergic contact dermatitis. *Arch Dermatol*; 127: 1558-1563.

mit besonderer Berücksichtigung ihres Vorkommens in der Tschechoslowakei. *Folia Geobotanica and Phytotaxonomica*, 2 (3): 255 – 282.

MAČKOWIAK, Ł., DYLEWSKI Ł. (2014). Occurrence of *Echinocystis lobata* in the Grabarski Canal valley and its phytosociological range. Poster: The 11th International Conference: Synanthropization of flora and vegetation, Poznań.

PATOČKA J, FRYNTA J. (2008). Urushiol – yperit z přírody. Server TOXICOLOGY, (<http://www.toxicology.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=192>).

PATOČKA J, FRYNTA J. (2014). Rudý jedovatý strom. <http://www.toxicology.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=711>

PAEUVOVÁ, A. (2011). Hodnotenie invázneho potenciálu rastlinného druhu *Echinocystis lobata* v povodí Nitry. Diplomová práca. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja.

MÜLLEROVÁ, A. (2015). Rozšíření a vybrané ekologické vlastnosti druhu *Echinocystis lobata*. [Distribution and selected ecological characteristics of *Echinocystis lobata*. Bc. Thesis, in Czech.] – 43 p., Faculty of Science, University of South Bohemia, České Budějovice, Czech Republic.

SLAVÍK, B., LHOTSKÁ, M. (1967). Chorologie und Verbreitungsbiologie von *Echinocystis lobata* (Minchx) Torr. et Gray